

ACC. N:R M. 11983: 1.

L.U.F. 72

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Hushåll.

Till maträtter användes en del vilda växter åtminstone förr i tiden rätt mycket. En växt som mycket användes på min trakt var Måla "MÅLd" som den vanligen kallades på min trakt, den kokades som kålsoppa "Skvalkål". Nässlor på våren användes också till kålsoppa och den växten som maträtt har numera börjat användas ättrigen i ganska stor utsträckning på min trakt. Även plockades s.k. Kruskål tro-
ligen (*Brassica oleracea*) som likaledes kokades till kålsoppa. Under de svåra åren 1868-1869 blandades ofta mycket bark i mjölet till utdryingning vid brödbakning, likaså användes växten stensöta (*Rumex*) samt även hasselknopp, jungknopp (*Calluna*). Dessa knoppar liksom stensötan torkades och maldes samt blandades i mjölet såväl till att baka bröd av som tillkokning av gröt och välling. Morötter tillsötningemedel användes endast till pankakor som bakades av potatis. Till kaffeersättning användes under sista hälften av 1800 talet råg och korn i ganska stor utsträckning ja nästan dagligen till vardags, även ekollon användes någon gång. Till ersättning för tuggtobak användes kalmusrot (*Acorus calamus*), och till ersätt-

Luf 72.

ACC. N:R M. 11983:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ning för rökto bak användes torkade körsbärsblad, vilka användes så sent som 1890 talet av en hemmansägare och till och med varit kyrkoverd och hette Johan August Johansson och bodde i Kännestubba Hultsjö. Före 1900 talets ingående ansågs all svamp som oätlig och orsaken härtill har jag ej hört något berättas om. På min trakt började bruket att äta svamp omkring 1920 talet, och då var det i huvudsak murklan samt kantarellen som användes, Karl Johanssvamp samt många andra sorter som jag ej känner namnen på. (Själv är jag ingen svampätare). Någon olägenhet genom att korna åt svamp blev det i regeln inte, det enda var att genom svampens stora näringsvärde korna kunde få diarree. Flugsvampen eller andra giftiga svampar äts inte av kreaturen. De vanliga namnen på svamparna som voro i gängse tal voro kosvampen och flugsvampen samt en sort som kallades för liksvampen troligen därför att densvampen när den ruttnade ner spred en stark lukt som liknade liklukt. Några andra svampar har jag ej hört berättas om. Vad drycken beträffar känner jag endast till Björklag, samt även Lönnelag, dessa båda sorter användes i ganska stor utsträckning förr i tiden på min trakt. Lönnelagen var mycket mer välsmakande än björklagen.

ACC. N:R M. 11983:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vidareanvändes enbärdricka, men i stället för att björk och lönnelagen bereddes på våren, bryggdes enebärdrickat däremot på hösten. De växter som odlades var Alandsrot, Timjan och Malört. Och att bränvin kryddades med malört förekom ganska ofta "malörtabränvin" och till-sattes dels för smakens skull och dels till medicin. Att skvattram-lades på öl har jag däremot inte hört berättas om, men däremot hände någon gång att pors lades på ölet. Till skurning av golv användes både granris och björkris, samt till torkning av golven användes vit-mossa. Att några växter lagts i sädesbingar o dyl. har jag ej hört be-
rättas om. Att utrota vägglöss användes i vanliga fall s.k. "vägg-lusa-bräde". Till färgning av garn användes ganska ö rätt stor utsträckning mossor eller lavar från stenar, och denna färg kallades för "stenamossa-brunt" vidare användes ganska ofta ekbark, och denna fick då tjäna så-som både färg och betämne. Att påskäggen färgades varken med vattenväx-ter eller någon annan färg har jag ej hört berättas om på min trakt. De blommor som mest odlades som prydnadsväxter voro parkrosor "trärö-sor" både vita och röda, blåklint, lavendel och Isop, Åbröd "abröd" ringblommor samt vallmo.

ACC. N:R M. 11983:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Och ganska vanligt var det att man tog im uppskurna blommor som sattes i ett glas på byrån och då särskilt om lördagarna och då företrädesvis syrener och "trärosor" och av de vilda blommorna var det då prästkragar och blaklockor (= Campanula) av den större sorten som mest kom till användning, samt användes med stor fördel liljekonvalje (Convallaria majalis), detta för den goda doftens skull. Ofta användes Häggkvistar med blommor vilka insattes i den stora spisen, och ofta fick en enbuske insättas i den stora öppna spisen över sommaren och det var i denna som häggblommorna insattes. Seden att uppvakta med blommor på högtidsdagar började införas på min trakt redan i början av 1900 talet.

LÄKARKONST OCH MAGI.

De växter som har förekommit på min trakt såsom medicin var Malört vilka användes i ganska stor utsträckning för magsjukdomar. Skvattram "Skväckre" användes för att bota kikhosta samt för att gnida benen på sjuka svin med blodrot (potentilla erecta) användes ganska mycket till att bota den s.k. sommarsjukan "blodpink" hos kreaturen. Likaså användes slättergubben (Arnica montana) för omslag vid svullnader som

ACC. N:R M. 11983:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

även omslag vid vrickningar m.m. Båda sorterna kokades den förra in-
togs i form av medecin, medan den andra dekokten användes som omslag
vari blöttes linnetrasor vilka lades om det sjuka stället. Fläderte
(sambucus) kokades och utav denna dekokt skulle intagas en kaffekopp
morgon och kväll mot förkylning. Grodblad (Plantage) lades på sår och
ansågs för att vara mycket läkande. Likaså brändes pilpinnar till kol
vilka sönderstöttes till pulver som sedan sönderstöttes och ströddes
på ~~sår~~ brännsåret. Vidare användes förr i tiden ofta mot brännsår
färsk och varm kospillhing vilken breddes på såret. Till blodstillning
användes en sorts svamp vilken inom ett hårt skal innehöll ett svart
pulver vilket ströddes över det blödande såret, denna svamp kallades
av allmänheten för "Föksvamp" men var antagligen den vanliga röksvam-
pen. Att ormbukar använts till botande av ormbett har jag däremot in-
hört berättas om. När en ko inte ville ta tjur "Rexa" användes en sorts
växt med små vita blommor vilka växte på sidländ mark - namnet har
jag ej kunnat få reda på - men de kallades för "Rexeblommor", likale-
des användes en sorts kulor vilka växte i gransskogen under mossan
och voro dubbelt så stora som en vanlig hasselnöt, dessa kulor kallades

ACC. N:R M. 11983:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

för "Rexekulor) dessa kulor gav man korna hela utan uppkok eller dyl.
Linnebark användes mycket ofta som tillsats när man kokade salvor vil-
ka användes dels till att smörja kospenarna med och dels som boteme-
del mot sönderspruckna händer s.k. (Frostasprickor) etc. Att man använt
några växter som fosterfördrivningsmedel, eller använt några sådana
växter till att inandas rök mot sjukdomar har jag inte hört berättas
om, men att vissa växter och blommor insattes i rummen för luftens re-
nande hände mycket ofta, och dessa växter voro som ovan nämnts hägg
och liljekonvalje.
Kummin (Carum carvi) användes allmänt vid tillagning av grynkörv.
"Pölsa" såsom smaksättning, samt även som krydda till ost "Kumminost"
på min trakt kallades växten för "Kumning" vidare användes kumning
att tugga på för sådana personer som hade ont av gallsten.
Humle (Humulus lupulus) användes mycket under 1800 talet och långt
in på 1900 talet till smaksättning vid hembrygning av maltdricka.
Timjan troligen (Thymus) användes också mycket såsom kryddor i köv
m.m.
Kloka gummor och dito gubbar har det funnits och finnes ännu på min

ACC. N:R M. 11983:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

trakt. Omkring 1880 talet fanns i gården Hultsjöby Hultsjö en klok gumma som hette Johanna vad hon hette i efternamn har jag ej fått reda på ty hon är länge sedan död, men hennes vanliga namn bland allmänheten var "Länsmansjohanna". Vidare fanns i Hjälmteryd en mycket bekant och omtalad klok gumma som allmänt kallades för "kloka Stina i Karshult" och även hon är länge sedan död. För närvarande har vi en klok gumma i Hultsjö som heter Emma Lindberg och hon är född den 23 mars 1865, denna gumma samlar alla möjliga växter under hela sommaren och till och med en viss sorts bark i skogen, av dessa växter och blommor kokar hon sedan ihop med iciner och salvor både till folk och kreatur. Men hennes särskilda specialitet är botandet av barn som är besvärade av engelska sjukan "Skervan" m.m. Hon botar även eksem, ja man kan säga att hon kokar ihop medikamenter för snart sagt allting men det är ju inte hundra procent som hjälper, många gånger får nog tron bota det hon får skuld till att ha botat.

Lönåsa Hultsjö i november 1951

Joh. Sjöquist.